

Брицький Р. М.

аспірант

Національного авіаційного університету

Brytskyy R. M.

PhD Student

National Aviation University

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ І ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З КРАЇНАМИ ЄС

NECESSITY OF IMPORT-SUBSTITUTION POLICIES STATE AND PROBLEMS OF GLOBAL ECONOMY AFTER UKRAINE'S A FREE TRADE WITH THE EU

Анотація. У статті дано кількісно-якісну характеристику процесів розвитку зовнішньої торгівлі України і змін у ринкових правилах після вступу країни до Зони вільної торгівлі. Дано критичну оцінку побудованих трендів і регресійних моделей, що відображають динаміку експорту, імпорту за 2005–2015 рр. Виявлено ключові проблеми, пов'язані із залежністю країни від імпорту та запропоновано підходи щодо їх вирішення. Визначено комплекс причин низького ефекту від використання автономних преференцій для українського експорту з боку ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля, економічна безпека, експорт, імпорт, імпортозаміщення, Зона вільної торгівлі, тарифні квоти, закордонний ринок.

Постановка проблеми. Вітчизняні підприємства стоять перед необхідністю захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, зміцнення конкурентних позицій і швидкого пристосування до нових правил здійснення трансакцій на європейських ринках після вступу України до Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з 1 січня 2016 р. Менеджмент повинен продемонструвати рівень свого стратегічного мислення, високу гнучкість в управлінні активами, у здійсненні реального контролю над фінансовими і матеріальними потоками, у виборі виважених управлінських рішень стратегічного і поточного характеру для продовження ділового циклу за різних коливань ринкової кон'юнктури і для покращання іміджу України у світових рейтингах. Незмінно впродовж 2014–2015 рр. Україна займала 109-е місце у рейтингу Doing Business за індикатором «міжнародна торгівля», який характеризує вартість і процедури, необхідні для експорту або імпорту стандартної партії продукції [1]. За дослідженнями Всесвітнього економічного форуму, Україна за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 рр. посіла 79-е місце серед 140 країн світу, втративши за рік три позиції (у попередньому рейтингу займала 76-ту позицію) [2].

Недостатність власних коштів для технологічного оновлення виробництва і виготовлення конкурентоспроможної продукції, пасивність фінансового сектору до інноваційної діяльності і ресурсного забезпечення виробничого підприємництва, поява нових джерел корупції в заплутаних схемах виведення активів в офшорні зони і під час відшкодування ПДВ з експорту, відсутність дієвого механізму повноцінного використання режиму вільної торгівлі і неконтрольована з боку держави трудова міграція – всі ці негативні явища розгортаються з великою швидкістю і з непрогнозованими соціальними та економічними наслідками та унеможливають системне вирішення проблем імпортозаміщення.

Анексія Криму, військові події на Донбасі, торговельні війни з боку Росії та інші форс-мажорні суспільно-полі-

тичні події обмежують економічну свободу ринкових агентів, породжують різні корпоративні конфліктні ситуації з перерозподілом активів і прав власності.

Практика міжнародної економіки і менеджменту значно випереджає теорію, що актуалізує проведення комплексних досліджень зовнішньоекономічної діяльності українського бізнесу на європейських і світових ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча державна програма розвитку внутрішнього виробництва була прийнята п'ять років тому [3], проте в ній чітко не визначена роль імпорту у відтворювальних процесах, у прискоренні інноваційної активності галузей реального сектору економіки, тому під час прогнозування соціально-економічного розвитку не оцінено можливості імпортозаміщення та його впливу на перспективи розширення вітчизняного промислового виробництва, на чому наголошують А. Мазаракі і Т. Мельник [4]. Частка проміжного споживання у загальній вартості імпортованої продукції, що використовувалася в економіці України за 2005–2015 рр., була більшою в середньому від 60%, що свідчить про відсутність реальних структурних реформ у промисловому виробництві, оскільки імпортовані матеріали і комплектуючі використовуються здебільшого на підприємствах складального типу, а також як сировина в енергетичному секторі.

Особливо актуальними є проблеми заміщення імпортованих складників в операційній діяльності збиткових підприємств, які не мають достатніх власних коштів для технологічних інновацій [5; 6]. Так, у 2014–2015 рр. нагромадження боргу і нерозподілених збитків підприємств здійснювалося в умовах подорожчання вартості кредиту та енергоресурсів, тиску зі сторони монополістичних структур на споживчих і промислових ринках, зростання частки імпортованої складової у сукупних операційних витратах в умовах інфляції (індекс інфляції – 43,3% у 2015 р. [7]), загострення форс-мажорних обставин, пов'язаних із втратою 1/5 економічного потенціалу країни та призупиненням відносин із діловими партнерами

через анексію Криму і військові конфлікти на Донбасі. Всі ці явища погіршили умови виживання 40% збиткових у 2015 р. промислових підприємств, а топ-менеджери олігархічних структур ставлять цілі отримання короткострокового ефекту шляхом диверсифікації діяльності та ринків і вимивання активів в офшорні зони. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, загальний обсяг боргу державних підприємств, які станом на 30.09.2015 р. попали в Топ-100, збільшився від 30.09.2014 р. на 26,7% і становив 145 млрд. грн. Найбільш енергомісткі галузі попали у величезну боргову яму: станом на 30.09.2015 р. відношення позикового до власного капіталу у хімічній галузі становило 799% (у 2014 р. був вищим за 800%), а в машинобудуванні – 449% (зріс порівняно з 2014 р. у два рази) [8]. Отримані експортоорієнтованими підприємствами кредити збільшили їх фінансові витрати в умовах знецінення гривні, обмежили маневреність в управлінні експортно-імпортними операціями.

В умовах асиметрії інформації, її закритості для учасників міжнародного бізнесу неможливо вибудувати стратегію розвитку відносин із партнерами та інвесторами. Варто зазначити, що Національний банк України з 1 жовтня 2015 р. не публікує жодних фінансових даних по окремих банках. Це означає, що бізнес практично втратив можливість аналізувати тенденції розвитку фінансових ринків та оцінювати під час розроблення бізнес-планів, окрім інфляції, й інші фактори, що визначають рівень ризиків. Відсутність необхідного ресурсного забезпечення для міжнародних компаній України і труднощі з отриманням довгострокових кредитів можна, зокрема, пояснити практичною руйнацією вітчизняної банківської системи, адже за період з 01.10.2013 р. до 01.10.2015 р. чисті активи банків зменшилися майже втричі – від 154,19 млрд. грн до 56,76 млрд. грн., а власний капітал скоротився майже в чотири рази – від 22,4 млрд. грн. до 5,7 млрд. грн. Заборгованість українських підприємств за кредитами та позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (борговими інструментами) перед прямими іноземними інвесторами станом на 31 грудня 2015 р. становила 7 824,2 млн. дол. [9]. Розрив у цілях банківського і реального секторів економіки призводить до подальшого знецінення національної валюти, унеможливує послаблення залежності вітчизняного виробництва від імпорту, що породжує нові джерела загроз економічній безпеці, дезорієнтує інвесторів у виборі об'єктів вкладення капіталу, а підприємства – у виборі критеріїв довгострокового розвитку діяльності на внутрішньому і закордонних ринках. Прагнення олігархічних структур

отримати короткостроковий ефект як шляхом диверсифікації діяльності, так і вимивання активів, у тому числі нематеріальних, в офшорні зони, суперечить соціально-економічним цілям суспільного розвитку і погіршує імідж країни в діловому світі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Грамотне поєднання діяльності вітчизняних підприємств на внутрішньому і закордонних ринках в умовах нестабільної національної валюти вимагає розуміння менеджерами тенденцій розвитку внутрішніх ринків і європейського бізнес-середовища, оцінювання ступеня готовності підприємства до успішного просування товарів і послуг на євrorинки та розширення їх доступу до різних ресурсів – інтелектуальних, фінансових, матеріальних та ін., проведення правильної ідентифікації проблем, пов'язаних з імпортозаміщенням.

Мета статті полягає у комплексному аналізі динамічних рядів з експорту та імпорту в різні періоди трансформації вітчизняної економіки з використанням регресійних моделей тренду, виявленні проблем, пов'язаних з імпортозаміщенням та дефіцитом зовнішньої торгівлі, та визначенні комплексу причин низького ефекту від використання автономних переваг для українського експорту з боку ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Угода про партнерство та співробітництво (УПС) між Європейськими Співтовариствами, їхніми країнами-членами та Україною набула чинності ще 1 березня 1998 р., проте, як показує практика, вітчизняний бізнес майже за два десятиліття докорінно не покращив свою конкурентну політику і не готовий коригувати бізнес-плани, щоб своєчасно реагувати на зміну потреб і правил гри на європейських ринках. У табл. 1 на основі статистичних даних [9] показана динаміка номінального ВВП, експорту та імпорту за 2005–2015 рр.

Починаючи з 2006 р. негативне сальдо (різниця між експортом та імпортом) зростає (за абсолютною величиною) у геометричній прогресії, що видно з рис. 2. Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив у 2013 р. 0,82 (у 2014 р. – 0,92; у 2015 р. – 0,96). За 2005–2015 рр. експорт зріс у 4,6 рази, а імпорт – у 4,9 рази. Дефіцит зовнішньої торгівлі товарами в Україні за січень–лютий 2016 р. становив 731 млн. дол., що в 2,9 рази більше дефіциту за підсумками аналогічного періоду попереднього року (на рівні 254,9 млн. дол.).

За даними табл. 1 побудовано діаграму (рис. 1), з якої чітко видно збільшення обсягів експортно-імпортних операцій після фінансової кризи 2007 р.

Таблиця 1

Динаміка номінального ВВП, експорту та імпорту за 2005–2015 рр.

РОКИ	Номінальний ВВП, млн. грн.	Експорт товарів і послуг		Імпорт товарів і послуг		Сальдо (експорт-імпорт)	
		млн. грн.	%ВВП	млн. грн.	%ВВП	млн. грн.	%ВВП
2005	441452	227252	51.5%	223555	50.6%	+3697	+0.8%
2006	544153	253707	46.6%	269200	49.5%	-15493	-2.8%
2007	720731	323205	44.8%	364373	50.6%	-41168	-5.7%
2008	948056	444859	46.9%	520588	54.9%	-75729	-8.0%
2009	913345	423564	46.4%	438860	48.0%	-15296	-1.7%
2010	1082569	549365	50.7%	580944	53.7%	-31579	-2.9%
2011	1316600	707953	53.8%	779028	59.2%	-71075	-5.4%
2012	1408889	717347	50.9%	835394	59.3%	-118047	-8.4%
2013	1454931	681899	46.9%	805662	55.4%	-123763	-8.5%
2014	1566728	770121	49.2%	834133	53.2%	-64012	-4.1%
2015	1979458	1044541	52.8%	1084016	54.8%	-39475	-2.0%

Джерело: за даними Міністерства фінансів України

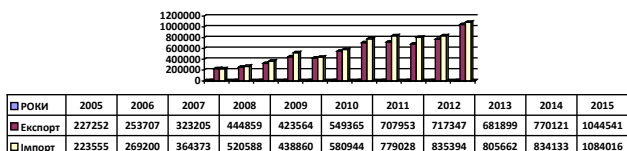

Рис. 1. Порівняння динаміки експорту та імпорту товарів і послуг в Україні за 2005–2015 рр.

Нагромадження негативного сальдо між експортом та імпортом за 2005–2015 рр. відображено на рис. 2.

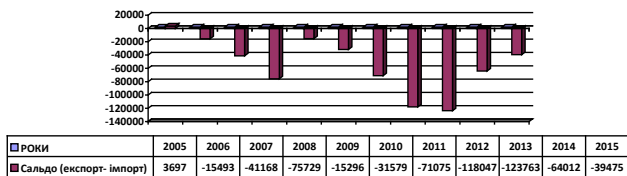

Рис. 2. Нагромадження негативного сальдо між експортом та імпортом за 2005–15 рр.

На формування найбільшого за величиною сальдо в 2013 р. істотний вплив мали окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (-18 361,3 млн. дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (-5 068,4 млн. дол.), механічні машини (-3 068,6 млн. дол.), пластмаси, полімерні матеріали (-2 952,2 млн. дол.), фармацевтична продукція (-2 848,4 млн. дол.), електричні машини (-2426,4 млн. дол.) [10].

Висока відкритість вітчизняної економіки, про що свідчить відношення сумарних обсягів експорту та імпорту до номінального ВВП (за 2011 р. – найвищий показник за період 2005–2015 рр. – 110,2%, за 2015 р. – на 107,5%) є ризикованою ситуацією для України за високої нестабільності політико-правового становища і знеціненої української гривні, оскільки імпорт ставить виробників у залежність від валютних розрахунків із постачальниками, а експорт товарів із низьким рівнем технологічної готовності спотворює модель відтворення капіталу на інноваційній основі. На рис. 3 відображено тренд щодо імпорту товарів і послуг за 2005–2015 рр.

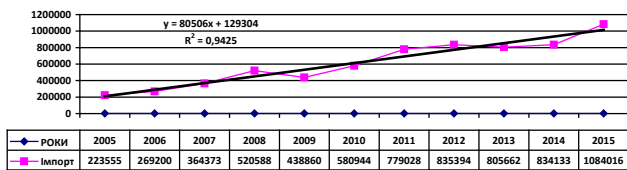

Рис. 3. Модель тренду, що відображає динаміку імпорту товарів і послуг за 2005–2015 рр.

З простої лінійної регресійної моделі на рис. 3 видно, що в середньому на 80,506 млрд. грн. зростає обсяг імпортованих товарів та послуг. Така яскраво виражена тенденція є індикатором державної політики у сфері зовнішньої торгівлі. Варто зауважити, що країна має факторні ресурсні переваги для розвитку високотехнологічних галузей, зокрема машинобудування, адже входить до десятки країн світу за виробництва сталі [11], проте державний менеджмент лише імітує структурні реформи, а в його діях не видно стратегічного мислення, тому й не спроможний повноцінно задіяти таку перевагу для стимулювання власного автомобілебудування з повним технологічним циклом. Лише з 1 січня 2016 р., згідно з підписаною Угодою з ЄС, в Україну заборонено ввезення автомобілів, які не відповідають екологічним вимогам стандарту Євро-5, тобто старше п'яти років, і з

великим запізненням у часі, з 03.01.2016 р. Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі вирішила ввести компенсаційне мито на вироблені в Росії автомобілі в розмірі 10,41–17,66% строком на п'ять років.

Власне, через придбання імпортерних товарів і послуг у нерезидентів із метою виведення з країни коштів проходить так звана оптимізація податків. На сьогодні в Україні відсутня система ефективного контролю над трансакціями, хоча ще в 2013 р. був прийнятий Закон про трансфертне ціноутворення, а в 2015 р. були внесені зміни (ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 15.07.2015 р. № 609-VIII) [12]. Для того щоб ефективно запрацював механізм трансфертного ціноутворення, необхідний систематичний аналіз біржових котирувань, співставлення операцій різних компаній, аналіз спеціалізованих цінних баз даних. Міжнародною організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) був затверджений проект BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) щодо розроблення заходів протидії розмиванню податкової бази і виведенню прибутку [13]. Цей проект передбачає, зокрема, подачу документації з трансфертного ціноутворення за трьома рівнями: Local file – стосується лише розкриття інформації про контрольовану операцію на певній території; Master file – передбачає надання загальної інформації щодо операцій, опис ціноутворення, інформацію про нематеріальні активи та фінансову звітність; Country-by-country report – передбачає звіт по кожній країні, де працює компанія. Щодо звітності експортоорієнтованих компаній України, то спеціальна документація з трансфертного ціноутворення проводиться лише для першого рівня, що дає змогу українському бізнесу, який використовує офшорні зони, не розкривати суть своїх закордонних трансакцій.

Якщо порівняти рис. 3 і рис. 4, то видно, що темпи щорічного приросту обсягу експорту є трохи нижчими порівняно з аналогічним показником з імпорту: щорічний приріст експорту в середньому становить 73,250 млрд. грн.

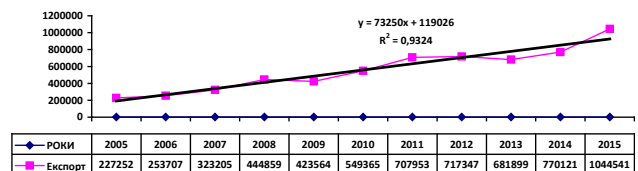

Рис. 4. Модель тренду, що відображає динаміку експорту товарів і послуг за 2005–2015 рр.

Експортні поставки повинні сприяти покращанню іміджу України на світових ринках, проте більше 20% експорту припадає на чорні метали. Основні засоби промислових підприємств зношені майже на 80%, що унеможливило виробництво високотехнологічної конкурентоздатної продукції, і лише в окремих галузях, зокрема у сфері агробізнесу, лише частково використовується експортний потенціал виробників у межах виділених квот. Для реалізації завдань у сфері спільної торговельної політики ЄС використовує низку інструментів, найважливішими серед яких є: спільні митні тарифи, квоти на імпорт, протекціонізм та контроль експорту.

Імпортери зобов'язані отримати ліцензію на ввезення товарів, охоплених квотуванням. Із метою підтримки української економіки в часи економічної та політичної кризи 22.04.2014 р. на підставі Регламенту (ЄС) № 374/2014 Європейського Парламенту Європейський Союз в односторонньому порядку відкрив свій ринок для української продукції, надавши Україні автономні торговельні преференції (АТП). Ключові складові частини АТП:

- скасування Європейським Союзом увізних мит на українські товари відповідно до тарифного розкладу першого року застосування ПВЗВТ;

- застосування тарифних квот на низку сільськогосподарських та продовольчих товарів в обсягах, що передбачаються першим роком імплементації ПВЗВТ;

- експорт із використанням режиму автономних торговельних преференцій можливий лише за наявності преференційного сертифікату походження товару EUR.1.

Як підкреслено в роботі [14], одностороннє відкриття ринку ЄС, безумовно, є позитивним стимулом для економічного розвитку країни, але реальну можливість скористатись цими можливостями мали не всі виробники й навіть експортери. За даними Департаменту міжнародного торговельно-економічного співробітництва та європейської інтеграції, виділені для України тарифні квоти в рамках повноцінної поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) на 2016 р. у преференційному режимі ввезення до ЄС є незначними порівняно з експортним потенціалом країни. Так, станом на 10.03.2016 р. було заявлено про можливість експорту 17 тис. т соків, що більше ніж у 1,6 рази перевищує розмір річної квоти (розміром 10 тис. т); щодо вівса, то ця квота на I квартал 2016 р. уже повністю використана (4 тис. т), заявлено про ввезення 11 тис. т меду, а виділена квота є меншою більше ніж у два рази (квота – 5 тис. т) [15; 16]. За даними USDA, протягом 2015 р. Україна експортувала майже 37 тис. т сухого молока і посіла шосте місце серед світових експортерів сухого знежиреного молока [17].

Щодо періоду застосування автономних торговельних преференцій, то середньомісячний обсяг експорту зменшився з 1,6 млрд. дол. США у квітні-травні 2014 р. до 0,9 млрд. дол. США у травні-червні 2015р. більшою мірою перевагами АТП скористались експортери – підприємства малого і середнього бізнесу, товари яких не регулюються нормами ТБТ/СФЗ. Причини низького ефекту від використання автономних преференцій для українського експорту показано на рис. 5.

Експортний потенціал сільського господарства України не міг бути використаний лише у зовнішній торгівлі з країнами ЄС, що вимагало розширення маркетингової географії для нових ринків. Так, за 11 місяців 2015 р. товарообіг сільськогосподарської продукцією між Україною та Японією становив 148,8 млн. дол., що майже на 70 млн. дол. більше порівняно з аналогічним періодом 2014 р. [18]. Зокрема, частка експорту збільшилася в два рази і становила 147, 2 млн. дол. В українському експорті до Японії домінують зернові злаки (96 млн. дол.) і тютюн і виробу з нього (49 млн. дол.). У незначній кількості поставляються залишки і відходи харчової промисловості (376 тис. дол.), сири та йогурти (299 тис. дол.), мед (138 тис. дол.) і насіння олійних культур (177 тис. дол.).

Зростання експорту сільськогосподарської продукції з низькою часткою доданої вартості і зменшення обсягів експорту іншої продукції переробної промисловості пояснюється, зокрема, зростанням енергомісткості останньої. В Україні немає системної державної політики енергоефективності (Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 р. [19] заснований на директиві

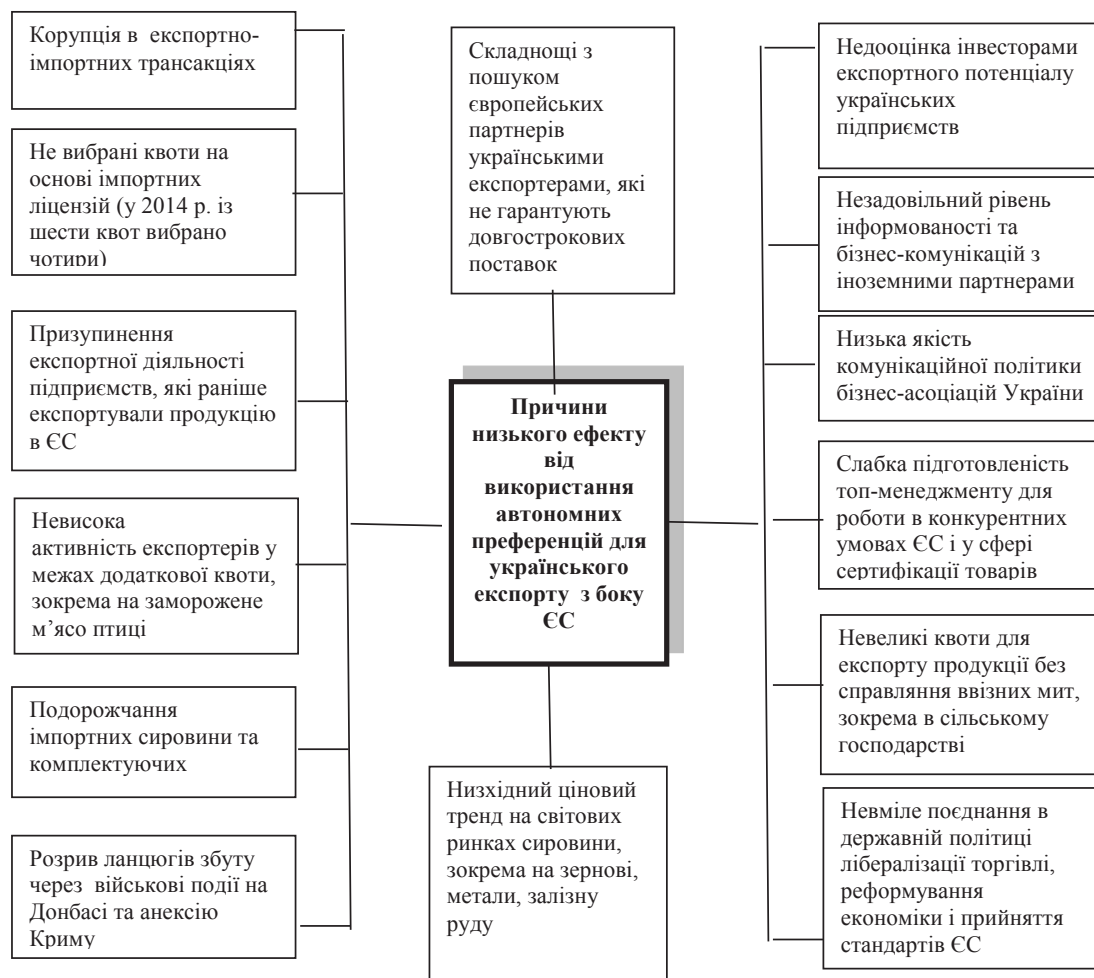

Рис. 5. Причини низького ефекту від використання автономних преференцій для українського експорту з боку ЄС

2006/32/ЄС, дія якої припинилася ще в 2012 р.), а зростання тарифів на енергію погіршує конкурентні позиції українських товарів на закордонних ринках. Енергомісткість ВВП України у 2,6 рази вища від країн – членів ОЕСР і в 2,4 рази – ніж у країнах Вишеградської групи (Польща, Чехія, Словаччина й Угорщина). Через рік після легалізації енергосервісних компаній у країні так і не впроваджений жоден проект з енергоефективності, що погіршує перспективи щодо здешевлення енергомісткої вітчизняної продукції для її успішного експорту (від «косметичних» реформ економіки, що стосуються енергоефективності, виграли лише банки, які надають кредити для утеплення будівель). Тому експорт продукції агропромислового сектору і надалі залишається найбільш вигідним в комерційному плані, а Україна – сировинним придатком для Європи і світу.

Висновки. Державна політика імпортозаміщення повинна бути органічною складовою частиною загальнонаціональної довготривалої стратегії зміцнення економічної безпеки, а для її практичної реалізації необхідно оптимізувати модель державно-приватного партнерства і провести системні реформи не тільки реального, але й

фінансового секторів. Поглиблення кризи в Україні тією чи іншою мірою змінюватиме вектори бізнесу як на внутрішньому, так і на закордонних ринках. Напрямок змін зовнішньої торгівлі українських підприємств, у тому числі з країнами ЄС, буде залежати від: легалізації експортно-імпортних операцій, державної політики деофшоризації; якості зовнішньої політики держави щодо захисту національних інтересів, у тому числі фінансової підтримки експортерів, політики імпортозаміщення; реальної підтримки стратегічно важливих та інноваційно активних підприємств із боку банківського сектору (пільгові цільові довгострокові кредити, можливості їх пролонгування); іміджу, ключових компетенцій, якості продукції, її відповідності євростандартам; зміни контрактних умов із нерезидентами, у тому числі з РФ; виділених тарифних квот для України в ЄС і можливостей використання експортного потенціалу та ін.

Дослідження цих факторів розширює об'єктно-суб'єктні дослідження в контексті захисту національних інтересів держави і зміцнення інтелектуального потенціалу експортоорієнтованих підприємств завдяки освоєнню міжнародних ринків.

Список використаних джерел:

1. Україна у світових рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/916001.12.15>.
2. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/rozucsiya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-za-indeksom-globalnoyi>.
3. Постанова КМУ від 12.09.2011 р. № 1130 «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>.
4. Мазаракі А., Мельник Т. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні / А. Мазаракі, Т. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2012/06/2.pdf>.
5. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України. – К.: НІСД, 2012. – 71 с.
6. Жаліло Я.А., Гацько В.М. Проблеми формування сучасних засад політики імпортозаміщення в Україні / Я.А. Жаліло, В.М. Гацько // Стратегічна панорама. – 2006. – № 1. – С. 102–111.
7. Індекс інфляції (Україна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/inf/?2015>.
8. Держпідприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=05f5bf01-e103-4777-a43b-0b4e35370b1>.
9. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
10. У 2013 р. негативне сальдо зовнішньої торгівлі становило 13,7 мільярда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2014/02/14/420005/>.
11. Україна зберегла 10-е місце в рейтингу світових виробників сталі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/04/20/590175/>.
12. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 40–41. – Ст. 380 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/609-19>.
13. BEPS. Ключові аспекти для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/tax/articles/about-beps.html>.
14. Автономні торговельні преференції ЄС: вплив на український експорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/PP%20on%20ATP_ua.pdf.
15. Використання тарифних квот в рамках ПВЗВТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1550d05a-f18d-459b-86d2>.
16. Інформація щодо використання експортно-імпортних квот станом на 12.04.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=InformatsiiaSchodoStanuVikoristanniaEksporno-importnikhKvot-2>.
17. Україна потрапила в ТОП-6 світових експортерів сухого молока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/economics/business/ukraina-popala-v-top-6-mirovyh>.
18. Павленко О. Україна прагне розширювати співпрацю з Японією в агросекторі / О. Павленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/20064>.
19. Розпорядження КМУ «Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року» від 25.11.2015 р. № 1228-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1228-2015-%D1%80>.

Анотація. В статтю дана кількісно-якісна характеристика процесів розвитку зовнішньої торгівлі України та змін у правилах ринку після вступу країни в Зону вільної торгівлі. Дані критичні оцінки побудовані на основі трендів та регресійних моделей, що відображають динаміку експорту, імпорту за 2005–2015 гг. Виявлені ключові проблеми, пов'язані з залежністю країни від імпорту, та запропоновані підходи до їх вирішення. Визначено комплекс причин низького ефекту від використання автономних преференцій для українського експорту до сторони ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля, економічна безпека, експорт, імпорт, імпортозаміщення, Зона вільної торгівлі, тарифні квоти, зарубіжний ринок.

Summary. Given the quantitative and qualitative characteristics of the process of Ukraine's foreign trade and changes in market rules after the country's accession to the FTA. Given the critical assessment of trends and built regression models reflecting the dynamics of exports, imports for 2005-2015 years. Identified key issues related to a country's dependence on imports and the proposed approaches to address them. The complex reasons for the low effect of the use of autonomous preferences for Ukrainian exports from the EU.

Key words: foreign trade, economic security, export, import, import substitution, free trade, tariff quotas, foreign market.